

הרב הלל הלוי מאשקאוויטש

מח"ס נתיבות הלכה
על הל' יו"ט והל' נדה

בענין השתמשות במצה הנקרא ראזעווע דהוא חיטין הנמחן עם הסובין בפסח

מנהג ישראל לסמוך בשופי על פסק הרמ"א ונשתמשו בשופי בחיטין דיש בהן מצומחין מעורבין בשאר חיטין כיון דטחנו כבר מקודם הפסח ונתבטל מקודם הפסח, ולא ביררו כל חטה וחטה כפסק התה"ד.

(ב) ברם בדברי האחרונים מבואר דאף דנקטינן דקמח בקמח מיקרי לח בלח משום דמעורבין שפיר הוא דווקא בקמח דהוא דק מאוד, משא"כ בשאר דברים המתערבין אינן נחשבין כקמח לדונן כלח בלח, כמבוי במנח"כ לגבי קמח חרדל ושומשמיין מובא בפמ"ג סי' ק"ט סק"ג, וכ"כ מהפמ"ג בסי' תס"ז מ"ז ס"ק י"ח וז"ל והנה אם נתערב בקאפ"ע חיטין חמץ ונטחן הכל קודם הפסח דק דק י"ל דלא דמי לקמח דמיקרי לח בלח דקאפ"ע לא נטחן כ"כ דק מאוד כמו קמח, ובקמח גופא אם נטחן עם הסובין י"ל דוודאי אם אופה לפסח דחוזר וניעור, דסובין אין נבלל יפה וצריכין לרקד יפה יפה שיהא דק ונבלל יפה אז דין לח בלח הוה.

ובאמת מבואר כן בהדיא מדברי המג"א סי' תס"ו סק"ט ע"ד המח' שם נפלו מים על הקמח ואח"כ יאחו בידו מקום המלוחלח עד שיריק כל השק ואם א"א ירקד הקמח והשאר מותר ודווקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם נתייבש הלחלוחית לא מהני ריקוד דמופרך ונתערב אם השאר ואסור לאכלו עם השאר, והנה הפוסקים נתקשו למה לא הגיה הרמ"א להקל עפ"י שיטתו בסי' תנ"ג דקמח בקמח דינו כלח בלח ואינו חוזר וניעורת, וא"כ ה"ה הפירור מתבטלת קודם הפסח ואינו חוזר וניעור, ועי' בפר"ח ובט"ז סי' תנ"ג.

ובמ"א הרגיש בזה ות"י וז"ל אע"ג דקמח

ראיתי משתמשין במצות אלו בשופי ובאמת יש בה כמה פקפוקים אמרתי להעלותו עלי גליון.

(א) בשו"ע סי' תנ"ג סעי' ג' אם לא ביררו החיטין מאכילת עכבר אין בכך כלום הגה וכן אם לא ביררו ממנו אותו דגן שצמח מיהו צריך לראות שאין בו כל כך שלא יהא סי' כנגדו מן ההיתר ובמג"א ס"ק ו' וז"ל קאי אדגן שצמח וא"צ לאפותו קודם פסח דקמח בקמח מיקרי לח בלח ואינו חוזר וניעור עכ"ל והוא דברי התה"ד סי' קי"ד דכתב דאע"פ דכתב בהגהות סמ"ק על הדגן שצמח מלחלוחית הארץ אומר רבינו יחיא' שהוא חימוץ גמור וכו' אעפ"כ יש להקל ואין צריך לבררו בדיוק וז"ל דסמכינן אסמ"ג במצות חלה דכתב דקמח בקמח מתערב יפה ומיקרי לח בלח וכו' ובלח המנהג פשוט להתיר מה שנתבטל קודם הפסח ולא אמרי' דחוזר וניעור בפסח וכו'.

וכוונתו על מחלוקת הראשונים באיסור חמץ, דהחמירו חכמים דאוסרת במשהו, ונחלקו הפוסקים אם נתבטל קודם הפסח אם חוזר וניעור בפסח, והכריע התה"ד להקל בערובות לח בלח כשי' הפוסקים דאינו חוזרת וניעורה, ומובא להלכה ברמ"א סי' תמ"ז סעי' ד', ע"ד המח' שם אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בסי' אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקים, ונוהגים כסברא ראשונה בכל תערובת לח בלח כו', ועפ"י כתב התה"ד להקל אף בקמח דאינו חוזר וניעורת ואף דאינו לח בלח גמור אעפ"כ סומכין על שי' הסובין דינו כלח בלח, וכיון דינו כלח בלח אינו חוזרת וניעורה, וכן הי'

דברי המ"א והח"י דהחמירו בסי' תס"ו אף בנתבטל קודם הפסח דאין לו דין לח בלח וחוזר ונייעור, דאף דמתערב יפה אין נימוח כקמח ואין לו דין לח ודוק.

(ד) ומעתה דברי הפמ"ג ברורין דהחמיר בקמח בקמח דנטחן עם סובין דאין דינו כלל בלח וחוזר ונייעור דאף דהוא דק ומתערב יפה, כיון דיש בו ממש לא עדיפי מפרורין הנ"ל דכמבואר מדברי גדולי הפוסקים אין דינו עוד כלל כיון דיש בו ממשות וכו' ובאמת גם הגאון רעק"א בהגהותיו העתיק דברי הפמ"ג בגליון על הדף בסי' תנ"ג, וכן האריך בזה ביד יהודא רס"י ק"ט דצריכין דוקא קמח דק דק ממש ולא קמח עם סובין, ועי' בתשו' ערוה"ב סי' קכ"ט וסי' ק"ל דחושש מאוד לדברי הפמ"ג הנ"ל, וע"כ כתב שם להחמיר דאם משתמשין בחטין דיש בו קצת מצומחים לא ישתמשו בה אלא בריחיים של מים ולא בריחיים של יד דאינו נטחן לדק דק וממילא אינו מתבטל.

(ה) אמנם ליישב קצת אותם שנהגו להשתמש בה, נקדים דברי הט"ז סי' תנ"ג דהנה בט"ז שם נתקשה בסתירת הפוסקים דסי' תס"ו וסי' תנ"ג וז"ל וצ"ל דס"ל דקמח בקמח אינו מתערב שיהא נחשב כחתיכה אחת אלא אם יטחון אותם ביחד וכו' וזה הוי כאפיי' לדעת הסמ"ג מ"ה התיר בשו"ע ורמ"א כאן אם יש ס' כיון שנעשה התערובות קודם הטחינה אבל בסי' תס"ו דבא החימוץ אחר הטחינה דנתייבש הלחלוחית שעל השק ונעשה חמץ וא"כ בתוך הפסח אסור לאפותו לעשותו כחתיכה אחת וכו' והמבואר בדבריו דמחלק בדין קמח דאינו נחשב ללח בלח אלא אם נטחנו יחד או נאפה יחד, ומטעם זו דוקא אם נטחן ביחד מקודם הפסח מתבטלת שפיר ואינו חוזר ונייעור.

ומקורה מדברי הסמ"ק דהוא ראש האוסרין בחיטים מצומחים, דלא כשי' התה"ד דמקיל בה, דנתבטל קודם הפסח ואינו חוזר

בקמח בטל בס' כאן דיש בו פרורין בעין חוזר ונייעור כמ"ש בסי' תמ"ז סעי' ד' וכו' וכן כתב הח"י שם ומקורה מדברי הב"ח וכ"כ הא"ר וז"ל דאף דקמח לח בלח הוא מ"מ פירורי קמח שנתייבשו הוי יבש ביבש וכ"כ הדרישה, ומבואר דדוקא קמח דהוא דק מאוד יש לו דין לח בלח משא"כ פירורי קמח שנתייבשו אף אין לו דין לח אף דהן דקין מאוד, וממילא ה"ה קמח עם סובין דאין לו דין לח בלח ודוק.

(ג) ברם האחרונים נתקשו קצת בזה דאיה"נ מאיזה טעם לא יהיה פירורי קמח העוברת דרך נקבי הכברה דינו כקמח דיש לו דין לח וז"ל וצריך לחלק בהא שכתב המג"א בסי' ש"י דאפר באפר מיקרי לח בלח וכו', ובאמת עי' בשו"ת פנ"י סי' ס' ותשו' מהר"ם מלובלין ג"כ נתקשו בזו דאם הוא קמח דק כ"כ דעובר דרך נקבי המפה מאיזה טעם אינו נחשב כלל בלח ועיי"ש דהתירו להשתמש בה ולאפותו קודם הפסח, וביותר האריך בזה הגאון מפלאצק בספרו מגן האלף וז"ל ומ"מ עיקר הסברא לא ברירא לי דודאי בעובר דרך נקבי הכברה יש לו דין קמח והוי לח בלח וכו' דעיקר משום דנתערב יפה וכו' וא"כ אף זה הדק שיוצא מתוך נקבי המפה ג"כ מתערב יפה וכו'.

ברם בירורן של דברים מצינו בדברי התניא וז"ל שהרי הקמח דינו כלל לפי שהוא נימוח ומתפשט ונבלל יפה והפירור אף שהוא דק כקמח דינו כיבש לפי שהוא גוף אחד ואינו נימוח ומתפשט ולכך אינו נבלל בתוך הקמח אלא עומד שם בפ"ע וכו' וביותר כתוב כן בסי' תמ"ב בקו"א סקט"ו וז"ל דפירורין אינם בטלין בקמח דאינן מתערבין יפה וכו' וה"ה בפירור המעורב בקמח שהפירור יש לו דין יבש אף שהוא דק מאוד כיון דיש בו ממשות קצת משא"כ בקמח שהוא נימוח ביד כלל דמי וכו' ומבואר דגדר לח הוא דדוקא דבר נימוח ואין בו ממשות כקמח משא"כ דבר דיש בו ממשות אף דמעורב שפיר אין לו דין נבלל דליהוי נחשב כבלילת לח בלח והוא ביאור

להשתמש בה אף דנאפה כבר מקודם הפסח וכן הוא משמעות דברי הפוסקים הנ"ל דהעתיקו דברי הפמ"ג לדינא ודנו בפשטות להשתמש בקמח הללו לצורך אפיית מצות קודם הפסח ואעפ"כ אסרוהו ולא סמכו על האפיי' לשווי' כלח.

(ו) ברם בשו"ע הרב סי' תס"ו מבואר דסובר דאפיי' מועיל אף לגבי פירור וז"ל בסעי' י' ואפי' אם רוצה לאפות המצות מקמח זו קודם הפסח ונמצא שנעשו הפירורין עם הקמח גוף אחד ממש ע"י האפיי' קודם הפסח ושוב אינו חוזר וניעור תוך הפסח כמו שנתבאר בסי' תנ"ג מ"מ יש לחוש להאומרים שיבש בלח אינו מתבטל כלל וא"כ הפירור שהוא יבש ואינו מתבטל בקמח [שהוא לח] וכו' ויש חולקין ומתירין אם רוצה לעשות מצות מקמח זו קודם הפסח שכבר נעשו אף הפירורין גוף אחד ונתבטלו קודם הפסח ואינו חוזר וניעור וכו' אלא דחוששין להאומרים דקמח שנתערב בקמח יש לו דין יבש ביבש שחוזר וניעור בפסח ולפיכך אם אפה קודם מותר לדברי הכל וכו'.

והיוצא מדבריו דכתב דטעמו דהמחבר דהחמיר בפירורין דאסור להשתמש ואינו מועיל אפילו לאפותו קודם בפסח הוא רק משום דדינו כיבש בלח דאינו מתבטל כלל אבל אם דינו כיבש ביבש וודאי מועלת האפיי' אף לגבי פירורין לשווי' כלח בלא דלא יחזור וינעור בתוך הפסח, וביאור הדברים עפ"י מש"כ התניא שם ביאור מחודש בדין דלח בלח אינו חוזר וניעור וז"ל שאינו דומה לתערובת לח בלח שנתבטל קודם הפסח שאינו חוזר ונעור בפסח לפי שלח בלח נבללין זו בזו יפה ונעשין גוף אחד ממש ולכך אין המתבטל חוזר וניעור כיון דנעשין גוף אחד עם המבטל וכו' ומבואר דאין הנקודה דאינו חוזר וניעור מחמת דנבלל יפה רק מחמת דנבלל יפה נעשה חתיכה אחת המבטל עם המתבטל, ומטעם זה ה"ה אם נעשה דבר אחד ע"י האפיייה נעשה גוף ממש ואינו חוזר

וניעורה דדינו כלח בלח, וז"ל ואותן חיטין מצומחין צריך לבררו יפה שיהא בו ס' מאותן שלא צמח אע"ג שהוא יבש ביבש מ"מ יהיב טעמא בשעת אפי' גם צריך שיהי' האפיי' קודם הפסח דאי בשעת הפסח אפי' בכל שהוא אסור וכו' וכתב הט"ז הרי שסובר דאין הקמח מתערב עם הקמח לשווי' כחד ממש כלח בלח אלא עם האפיי' וכו' ומשו"ה הצריך לאפות קודם הפסח וכו', ומבואר לפי"ז דאף החולקין בקמח בקמח דאינו נחשב כלח בלח אעפ"כ אם נאפה יחד לכו"ע אף לח בלח, וכן מבואר בדברי הטור סי' תנ"ח, ועי' מג"א שם ובאה"ט דמנהג המדקדקין לאפות קודם הפסח מחשש דקמח אינו נחשב לח בלח רק אחר האפיי', ועי' בשו"ע הרב סי' תנ"ג ומפני כך נתפשט המנהג במדינות אלו לאפות כל המצות קודם הפסח.

(ה) ומעתה דנתבאר דאף החולקין דקמח בקמח אין לו דין לח אעפ"כ אחר האפיי' מודין דדינו כלח, הדרא קושיא לדוכתא דא"כ למה לא התיר המחבר בסי' תס"ו לאפותו קודם הפסח ואף דיש פירור דדינו כיבש מ"מ ע"י האפיי' יחזור דינו כלח כמו כל קמח לשי' הסמ"ק דדינו כיבש אעפ"כ אחר האפיי' דינו כלח [ובאמת הט"ז העיר בזה ותי' דחשש שמא יבואו לאפותו בתוך הפסח עיי"ש] ועי' בא"ר העיר בזה וז"ל ובאמת קשה הא אפשר לאפות הכל קודם הפסח וכו' אמנם בח"י הרגיש בזו וכתב וז"ל ובעל נפש יחמיר לאפות הכל בתוך הפסח וכו' ובנתלחלח הקמח ונעשו פירורין לא מהני ביטול אפילו לאפות קודם הפסח כמבואר לקמן סי' תס"ו וכוונתו מבואר דבקמח בקמח דהוא דק מאוד די"א דדינו כלח מועלת אפייתה לשווי' כלח בלח לכו"ע אף לשי' המחמירין משא"כ בפירורין דאין דינו כלח בלח וודאי אין מועלת האפיי' לשווי' כלח וכ"כ המשנ"ב סי' תס"ו ס"ק ט"ז וי"ז עיי"ש.

ולפי"ז אף לענין סובין כיון דיש בו ממש דאינו נחשב ללח בלח הוה כפירורין דאינו מועיל האפיי' לשווי' כלח ולכאורה אסור

ונייעור אף דאינו נבלל יפה.

ועפי"ז כתב בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ט' להקל אף לגבי סובין דאף אי נימא דאינו דק מאוד ודינו כפירור אעפ"כ יש מקום להקל ולומר דאחר האפי' אינו חוזרת ונייעורת אף דאין דינו כלל מחמת דקותן אעפ"כ אינו חוזרת ונייעורת מצד דהוי גוף אחד עם היבש וכו'.

ז) והנה דברי האמרי יושר ברורין עפ"י שי' התניא כמבואר בהדיא בדבריו בסי' תנ"ג ובסי' תס"ו וכן הוא פשוט משמעות הט"ז, ברם מפשטות דברי הפוסקים אינו נראה כן, דהנה כמבואר מדברי הפוסקים תלאוהו בדין לח בלח דסי' ק"ט, כמבו' בתה"ד דדימה לה דברי התו' פסחים, וכ"כ הש"ך בסי' ק"ט סק"ג ובפר"ח דנידון אם קמח בקמח נחשב כלל בלח או כיבש ביבש תלוי בנידון אם דינו כלל בלח לגבי ביטול איסור והיתר, ועי' עוד בדברי המקו"ח, ובדברי הגר"א שם סי' תמ"ז סק"ד, ולפי דברי התניא אינו תלוי בדין זה דשם תלוי אם הם נבללין יפה וכאן בחתיכה אחת, ובאמת הרגיש בזה הצ"צ בתשו' יו"ד סי' רפ"ג ומדגיש דאין דין לח בלח כלפי חוזר ונייעור תלוי אם הוא חתיכה אחת, כדין לח בלח לגבי לגבי דיני ביטול ביו"ד עיי"ש.

וביותר דכפי המבואר מצאנו גדולי אחרונים הח"י ומ"ב דכתבו להדיא דכיון דפירור דינו כיבש ממש אינו מועלת בה אפי"י לשויה כדין לח בלח.

וביותר מזו מצאתי בתשו' התניא סי' ה' דהביא להלכה דברי הפוסקים האלו דאם דינו כיבש ביבש אינו מועיל האפייה דנעשה כחתיכה אחת לשויה כדין לח בלח דז"ל ואודות תערובת בצק חמץ בבצק מצה תליא בהא אם יש בילה וכו' והוי כלל בלח ואינו חוזר ונייעור או אין בילה והוי כיבש ביבש

דחוזר ונייעור לפי מנהגינו שברמ"א סי' תמ"ז סעי' ד' אך לפי מ"ש המג"א סי' תס"ו אפילו פירור חוזר ונייעור ור"ל שנאפה קודם הפסח דס"ל דהוי כיבש ביבש וכו' ומבואר דפשוט ליה להלכה כאותן הפוסקים דאינו מועלת האפייה לשויה כלל בלח אם דינו כיבש, ומעתה גם ההיתר של האמרי יושר עפי"ד התניא בשו"ע צריך עיון כיון דמצאנו בדברי התניא בתשובה להיפוך וכפשוט שי' הפוסקים¹.

[ובאמת בתניא בתשו' שם מסיים אך באמת אני איננו מורה כן לעניים משום שמחת יו"ט לאסור האפייה קודם הפסח מחשש פירור הנפרך וטעמי ונימוקי לא עת הסאף פה וכו' ושמה נתכוין לחידוש דכל דהוה חתיכה אחת אינו חוזר ונייעור אף אם נדון אותו כדין יבש, אמנם גם אם הוא מטעם מבואר דלא פשוט ליה אלא הקיל לצורך עניים כמבואר].

ח) ואמיתי דיש לצרף עוד שיטה להקל בזה, והוא שי' הא"ר והבי"מ ותשו' מהרי"ט ועוד פוסקים דחולקים על כל ההנחה הנ"ל, לחלק בין תערובת יבש ביבש או תערובת לח בלח, דהנה שי' הרמ"א הוא לחלק בחוזר ונייעור בין תערובת לח בלח ויבש ביבש, כמבואר מדברי המ"א ומקו"ח והגר"א סי' תמ"ז שם, מקורה הוא מדברי הסמ"ק דמתיר בתערובת חטין מצומחים אבל דוקא באפייה קודם הפסח ועכ"ח משום דחילק בין לח בלח ליבש ביבש, וסובר דקמח אין דינו כלל בלח אלא אחר האפייה כמבואר לעי', אמנם כשנדקדק לשון הסמ"ק נראה מדבריו כוונה אחרת דז"ל וגם צריך שתהא האפי' קודם הפסח דאי בפסח אפי' כל שהוא אסור וכו' כי לעולם הוא שם ומתערב עם התבואה ורגילות הוא לאפות מצות בפסח וכו', והנה סוף דבריו ורגילות הוא לאפות בפסח משמע דהאפייה

1 [אמנם ממה שכתב התניא לגבי פירור להחמיר שלא במקום הצורך דאסור אף אפואוהו אינו קשה לדברי האמרי יושר דדוקא לגבי פירור דיש מקום לחוש דינו כיבש בלח החמיר דלכתחילה אינו מועלת אף האפי', משא"כ בקמח דיש בה סובין דוודאי יש בה גם סובין דאינו מצומחין ובוודאי אין לחוש בה דינו כיבש בלח].

אמנם כל זו אינו ללימוד זכות דפשטות דברי הפוסקים כשי' הרמ"א והמג"א והח"י דיבש ביבש חוזר וניעורת אף בלי שינוי בטעמו ע"י כישול ואפיה כמבואר בסי' תמ"ז סעי' ד' וסי' תנ"ג סעי' ג' וסי' תס"ו סעי' ד', וכן פשטות דברי הפוסקים דאף אם נעשה חתיכה אחת ע"י האפיייה אינו נחשב כלל בלח, כמבואר מדברי הח"י והמשנ"ב בסי' תס"ו דאם יש בה פירורין אסורה אף אם אפהו קודם הפסח.

סיכום הדברים:

דלהשתמש לצורך אפיית מצה בקמח דיש בה סובין יש לה פקפוק מדברי גדולי האחרונים דכמבואר החמירו בזו בפירוש גדולי האחרונים ה"ה הפמ"ג והרעק"א והיד יהודה והערוגת הבושם, וכן הוא פשטות הלכה לפי המבואר בסי' תס"ו דקמח דיש בה פירור אין להשתמש בה בפסח אף אם אפאה קודם הפסח, ואף דמצאנו מקום ליישב במקום הצורך עפ"י שי' התניא בשו"ע שאם הוא חתיכה אחת אינו חוזר וניעור אף אם הוא יבש ביבש, ובצירוף שי' הבי"מ והמהרי"ט והחזו"א דאף סתם יבש אינו חוזר וניעור רק אם נותן טעם חדש בכישול ואפיה, ברם בוודאי אין בו כדאי להקל בשופי דאין זו פשטות שי' הלכה, אלא תערוכת יבש כיבש חוזר אף אם הוא חתיכה אחת, כפשטות דברי המחבר סי' תס"ו, וכן מצאנו בתשו' התניא להלכה דלא כדבריו בספר ודוק.

בפסח הוא האוסרת, ולפי דבריהם אדרבה מסתמא אסורה דהוי תערוכות יבש ביבש וצריך לאפותו קודם הפסח דע"י האפי' יהי' דינו כלח ומותר,

ואשר ע"כ יש שלומדין דכוונת הסמ"ק הוא בהבנה אחרת לגמרי דוודאי בין לח בלח ובין יבש ביבש אינו חוזר וניעור, רק אם אופהו בפסח אז הוא חוזרת וניעורת, דע"י דאופהו חוזר וניעור האיסור כיון דנותן עתה טעם מחדש בכלול, וזו הוא כוונתו דצריך לאפותו קודם הפסח דאי יאפנו בפסח יאסור מחמת הנתינת טעם דיוצא ע"י האפי', והנה שיטה זו מקורה בדברי תשו' מהרי"ט מובא בפר"ח סי' תס"ו והחזיק בשי' זו הא"ר סי' תמ"ז והבי"מ שם והחזו"א ועי' במשנ"ב שם, ולפי דבריהם אין כלל דין חוזר וניעור ביבש כיבש אם לא דמתחדשת טעם חדש, ולפי אין שום חשש בהשתמשות במצות אלו, דאף דנימא דדינו כיבש ביבש אינו אוסרת דאינו חוזרת וניעורת.

(ט) ולפי"ז יש לנו שני סמוכין להקל (א) שי' התניא דאף דדינו כיבש אם הוא חתיכה אחת עם המתיר אינו חוזרת וניעורת ולפ"ז ה"ה קמח עם סובין אינו חוזרת וניעורת אחר האפי' (ב) שי' הפוסקים [המהרי"ט והבי"מ והחזו"א] דיבש ביבש אינו חוזר וניעור כלל רק מחמת דאופהו בפסח ולפ"ז אם אופהו קודם הפסח אינו חוזר וניעור כלל אף דהוי יבש ביבש.

ותאמר לה נעמי וגו' הלא אבקש לך מנוח וגו'

יש לבאר ע"פ מה דאיתא בגמ' (ב"ב צא.) אבצן זה בועז, והיו לו שלשים בנים ושלשים בנות. ומבואר שם בגמ' דכולם מתו בחייו ונענש בכך יען שלא קרא את מנוח – אבי שמשון – אל הסעודות שעשה לם באמרו: כודנא (פרדה, רש"י) עקרה במאי פרעא לי (אין לו בנים שיזמין לי לסעודתן).

והנה רות אשת מחלון, יראה לנפשה מפני סיבה זו לקחת את בועז. לכן אמרה לה נעמי: "הלא אבקש לך מנוח", כלומר, שאקרא את מנוח אל הסעודה, וא"כ יאריך ה' ימי יוצאי חלציתך. (הרה"ק מאפסא זי"ע)